

E Eren HIZKUNTZ POLITIKA

XABIER GURRUTXAGA

Euskararen Normalkuntzarako Politika Demokratiko eta Baterakoi Bat horixe da hitzaldi honi jarri diodan izenburua. Bertan laburbiltzen bait dira Euskadiko Ezkerraren hizkuntz politikak dituen ezaugarri nagusiak. Alde batetik politika hori *demokratikoa* behar du izan. Hau da herritarren borondatean eta beraien onarpenean oinarritua, inposizio bideari uko eginaz hasiera-hasieratik. Bestalde, baterakoa behar du. Euskara guztion ondare bada eta bere normalkuntzaren erronka guztion erantzukizuna bada, bistakoa da horretarako estrategiak, urratu behar den bidea alegia, kontsentsu zabal eta sakon batean behar duela oinarritu. Euskara guztiona izanik, bere normalkuntzak ezin gaitzakeela euskaldunok zati eta elkar enfrenta hain zuzen.

Hitzaldi honetan Euskadiko Ezkerrak hizkuntz nor mal-kuntzarako zenbait alorretan proposatzen dituen neurriak azaltzen eta komentatzen saiatuko naiz. Baina aldez aurretik guztiz beharrezkotzat jotzen dut sail bakoitzean proposatzen ditugun neurrien gaindi, hizkuntz politikak Euskal Herrian gure ustetan bete beharko lituzkeen baldintzak argitzea. Euskararen normalkuntzan aurrera egiteko Euskadiko Ezkerraren ustez oso-oso kontutan hartu beharko lirartekeen erizpideak argitzea alegia. Horretarako labur bada ere, kontsiderazio orokor hauek hiru atal nagusitan aurkeztuko ditut, hizkuntz normalkuntzaren ikuspegitik beti ere: non gaude, zer lortu nahi dugu eta nola lortu nahi dugu.

NON GAUDE

Begibistakoa da euskarak gure artean bizi duen egoera ez dela batere egokia. Normalkuntzaren ikuspegitik anormalitate soziala dela euskararen egoera definitzen duen terminoa.

Hiru hizkuntza dituen gizarte bat osatzen du gaur Euskal Herriak. Hegoaldean berezko hizkuntza batekin, euskara alegia, eta bi hizkuntza ofizialekin: euskara eta gaztelera, nahiz eta Nafarroako Foru Komunitateak ofizialtasuna lurraldetasunaren erizpidea medio dela oso mugatua izan euskararentzat. Iparraldean berezko hizkuntza euskara izanik, ofizial bakarra frantsesa dugu.

Arazoi historikoak, politikoak, hezkuntzazkoak eta abar medio direla gaur egun osatzen dugun herri honen berezko hizkuntza ez da bere hiritarren hizkuntza amankomuna. Aipaturiko arazoi horiek direla eta, aurreko mendear en hasieratik Iparraldean hiritarren hizkuntza amankomuna frantsesa da eta Hegoaldean berriz gaztelera. Euskara, berriz, eta arazoi berdintsuak medio direla, euskal hiritarren laurden batek besterik ez du ezagutzen, eta ezagutzen

dutenen arteko kopuru handi batek ez du hizkuntza horretan komunikatzeko behar adinako gaitasun linguistikorik.

Hegoaldeari gagozkiolarik, esparru publikoetan, hau da, Administrazioan, zerbitzuetan, politikagintzan eta abarretan gazteleraren nagusitasuna bistakoa da. Mundu pribatuan berriz, merkatal harremanetan, industriagintzakoetan, komunikabideetan, adibide batzuek jartzeagatik, euskararen presentzia oso-oso eskasa da.

Horren parean esan behar dut azken bi hamarkada hauetan esparru publikoan nahiz pribatuan urrats garrantzitsuak eman direla euskararen presentzia ar eago dadin. Hala nola, aitortu behar da harrokeriarik gabe baina harrotasunez euskarak ez duela legeen mundutik gaur duen babesik sekulan ere ezagutu, orain arte legeak euskara ezabatzeke ezagutu ditugun bezala, orain berriz esku artean ditugunak, guk eginak direla eta gure hizkuntza defendatzeko eta salbatzeko sortuak direla; euskarak ez duela politikagintzatik gaur duen laguntzarik inoiz izan Euskal Herriko politikagintzaren historian, sekulan ez direla euskararen zerbitzuan jarri azken hamar urte hauetan erabili diren bitartekoak. Uste dut, oker handirik gabe, esan daitekeela euskal gizartean bertan euskararekiko dagoen lotura eta konpromezu-maila benetan ezagutu dugun handienetakoa dela, nahiz eta hau oraindik ere oso mugatua eta horrexegatik kezkarria izan. Nahiz eta oso kezkarriak suertatzen diren portaera ideologiko eta sozial batzuk kanporatu -seinalea lehen izkutuan zeudela-, nahiz eta hizkuntzarekiko euskal gizartean dagoen konpromezurik nagusiena sentimendu mailakoa izan, uste dut piskanaka-piskanaka ustezko Euskal Herria atzeraka ari dela benetakoagoa den bati lekua utziaz. Hori guztiontzat ona bada, zer esanik ez hizkuntza berarentzat.

Kontsiderazio mugatzaile guzti horiek aintzakotzat hartuta ere, perspektiba historiko batetik begiratuta azken bi hamarkada hauetan egin diren ahaleginak, hartu dir en neurriak eta jarri diren bitartekoak, hezkuntzan euskararen tzat zabaldu diren ateak, komunikabideetan euskarak lortu

duen ahotsa, administralgoan datozen urteetarako landu diren proiektuak, kultur alorrean lortu ditugun tarte garrantzitsu horiek, guzti hori kontutan hartuta, esan beharra dago euskarak azken bi mendeetatik hona bizi izan duen atzerapen prozesu izugarri eta itogarri hori frenatzea eta agian gelditzea lortu dugula.

Orain arteko erronka “ez desagertzearena” zen bezala, hemendik aurrera uste dut aurpegia gorritu gabe esan daitekeela gure desafioa, euskararen desafioa egoki bizitzeko “bere lekua” bilatzean datzala. Ahalik eta lekurik erosoena. Dagokiona, dagokiguna.

Euskal Herriak Europako gainontzeko herrien artean bere leku propioa eta aproposa aurkitu behar duen bezalaxe, euskarak ere gainontzeko hizkuntzen artean bere lekua aurkitu behar du. Horixe da Euskadiko Ezkerraren asmoa.

LORTU NAHI DUGUNA

Euskal gizarte euskalduna lortu nahi dugu. Sozialki, politikoki eta instituzionalki Euskal Herri BAT eraiki eta gorpuztu nahi dugun bezalaxe, linguistikoki ere Euskal Herri BAT eraiki nahi dugu. Oraintxe bertatik uko egiten diegu Euskal Herri euskaldun bat izateagatik beste Euskal Herri erdaldun bat sortarazten eta indartzen lagun dezaketen edozein politika, asmo eta hizkuntz estrategiei. Gaitzesten eta baztertzen ditugun bezalaxe Euskal Herri euskaldunaren erronka eta erantzukizuna beti ere beste hiritarren erronka eta erantzukizuntzat jotzen dituzten jarrerak eta joerak. Euskal hiritarren hizkuntza amankomuna euskara ere izan dadila nahi dugu, gutxienez gaztelera eta frantsesa diren neurrian. Hau da, euskal hiritar guztiek euskara ezagutu dezaten nahi dugu, baina batez ere bere hizkuntza bezala erabil dezatela da gure helburu eta desio nagusia.

Bistan da guretzat euskal gizarte euskaldunak ez duela gizarte elebakarra esan nahi. Elebakartasunak ez du gure euskal gizarte proiektuan lekurik.

Euskararen normalkuntza, batez ere, nor malkuntza soziala behar du izan eta lan horretan eginkizunak ez dira hain zuzen “espazioak ixtea” beste hizkuntzarik sar ez dadin, baizik euskarari “espazioak irekitzea”, beste hizkuntzekin konpetitzea, lehia horretan bere lekua bilatzea eta irabaztea. Errazegia dirudi, ilusio linguistiko hutsa ez esateagatik, gaurko munduan beste hizkuntzak baztertuta gurea bakarrik utziaz, euskararen normalkuntza bide seguruan legokeela pentsatzea. Burutik hori pasatzea ere...

Hizkuntz aniztasuna, hizkuntzen arteko konbibentzia, faktore positibotzat jotzen dugu nahiz hiritarrentzat nahiz euskal gizartearentzat. Baina hori aitortu ondoren esan behar dut aniztasun horrek ez duela zatikatzaile izan behar, integratzaile baizik, eta gaur gure artean dagoen hizkuntz aniztasuna zatikatzailea da, gaztelera eta frantsesaren nagusitasunean oinarriturikoa, euskararen kaltetan.

Horrexegatik gure hizkuntz asmo nagusia desberdintasunean oinarrituriko egoera linguistiko hau aldatzean datza. Euskal gizartean eman behar den hizkuntz aniztasuna izan dadila euskara-gaztelera eta euskara-frantsesa binomio bakoitzeko faktoreen arteko berdintasun sozial juxtuago batean oinarritzen den aniztasuna.

Hori dela eta, guretzat, elebitasuna nahiz norbanako mailan nahiz euskal gizartearenean, ez da bakarrik hizkuntz politikaren edo politikarako *bitarteko* bat, *helburua* ere bada. Euskal gizarteak berak erabakiko du euskararen normalkuntza sozial hori gorpuztu eta sendotu eta gero, zein eta nola aditzera emango den elebitasuna Euskal Herrian.

Horrexegatik aitortzen dugu euskararen nor malkuntzaren aldeko lana elebitasunaren aldeko marko batean bakarrik esplikatu daitekeela objetiboki eta seriooki. Garbi esan dezagun, euskararen normalkuntzak gaur eta bihar ez-inbestean eskatzen duena euskal hiritarrak euskal elebidun izan daitezela lortzea da. Elebitasun terminoetan dago planteaturik euskararen etorkizuna, inolaz ere ez elebakarrenean. Gure arriskua planteamendu ghattistetan erortzean

datza, irteerarik gabeko bidean barrena abiatzean alegia. Ederki datoz hemen Koldo Mitxelena zenaren luma zorrotzak idatzitako esaldi argigarriok:

“No debemos caer en el infierno del ghetto por huir del purgatorio de la diglosia. La integración nos es tan necesaria en el aspecto lingüístico como en cualquier otro”.

Zer lortu nahi dugun izenburuarekin hasi dugun atal honekin bukatzeko, esan dezadan, azken batean kontua honako hau dela: etengabeko aldaketetan murgilduta da-goen gizarte konplexu honetan herritarrok ditugun komuni-kazio premiak betetzeko tresna egokia izatea euskara. Gaur egun funtzio garrantzizko eta prestigiodunak gaztelaniak eta frantsesak betetzen dituzten bitartean, euskarak, er emu gutxi batzuetan ezik, bigarren mailako funtzioak betetzen bait ditu. Hori da, hain zuzen, itzulipurdikatu beharr eko egoera, hori hautsi beharreko dinamika.

NOLA LORTU NAHI DUGUN

Gizarte demokratiko batean hiritarren eta herrien asmoak eta nahiak bide demokratikoak erabiliz lortzen eta asetzen dira. Ikuspegi demokratiko batetik, gauza jakina da hizkuntz normalkuntza eta kasu honetan euskararena batez ere borondate kontua dela. Herriaren eta herritarren aukera indibidualean eta kolektiboan oinarrituriko prozesua behar duela izan normalkuntzaren prozesua alegia. Hemen ez gara ari fenomeno naturaletaz, erantzun kulturaletaz eta soziale-taz baizik. Euskal herritarrak dira beraien bor ondatearen eta praktikaren arabera euskararen etorkizunari buruz azken hitza dutenak; hitz garrantzitsuena bai behintzat.

Horrexegatik uste dut hizkuntzaren normalkuntza gure herrian herritarren borondatean oinarritu behar duela eta beraiek libreki asumitutako prozesu bat behar duela izan. Kontua ez da hiritarrek hizkuntzarekiko dituzten obligazioe-na, hizkuntz eskubideen aitopenarena eta beraien erabil-penarena baino.

Euskararen normalkuntzak ez du inongo etorkizunik baldin eta prozesu horretan herritar gehiengo baten borondatea ez bada kontutan hartzen edo alde batera uzten bada. Horrelako saio batek euskararen porrota eta euskal gizarte beraren desintegrazio soziala eta komunitateen arteko etengabeko burruka besterik ez dakar. Bidea hiritarr en hizkuntz eskubideak zabaltzean eta zaintzean datza, herritarren borondatea hizkuntzaren alde jartzean, gorpuztean. Borondate horri, normalkuntzaren ikuspegi batetik, ahalik eta etekin gehiena ateratzea da hizkuntz politikaren xedea.

Norbanakoaren perspektiba hizkuntz normalkuntzarako estrategiaren bihotza bada, ezin dugu hemen ahanzi prozesu horren dimentsio soziala edo kolektiboa. Norbanakoa ez da eskubideen subjektu bakarrik, beste hiritarren eskubideen bermatzaile ere behar du izan eta guztionak dir en eskubide horiek osatzen dituzte azkenean Euskal Herriaren eskubide-taula.

Argi eta garbi esan daiteke Herri hau eskubideren baten subjektu bada, hori berezko *hizkuntza* zaintzeko, babesteko eta garatzeko duen eskubidea dela. Horregatik diogu, gure kasuan euskarak ez duela hiritarrentzat eskubideen iturri izan behar bakarrik, herri-konpromezu ere bai. Euskararen normalkuntza ez da hizkuntza baten behar abstraktu bat, batez ere gizarte demokratiko baten behar bat da. Euskara guztiona delako bere nor malkuntzaren desafioa guztion erronka da. Hau ez da beraz euskaraz dakigunon arazoa bakarrik, ez eta ere soilik abertzaleena eta are gutxiago “la alternativa” osatzeko eta beraien “negoziazioa” justifikatzeko erabiltzen dutenena. Hori dela eta Euskadiko Ezkerran hizkuntz normalkuntza *euskal gizarte osoaren arazo eta eginkizun*-tzat definitu dugu. Eta gizarte osoarena denez, berearekiko politika nazionala behar du izan. Hau da, ezin du inondik inora partidista izan. Euskararen nor malkuntzak batu egin behar gaitu eta ez sakabanatu. Euskara ezin daiteke inoiz ere desberdintasunak justifikatzeko edo areagotzeko argudio izan. Herri legitimateak emateko eta kentzeko erabili behar ez den bezalaxe.

Bistakoa da euskararen normalkuntzak bere inguruan zerbait behar badu, lehen bait lehen, hori pakea dela. Euskara ezin daiteke euskal gizartean gatazka-gai izan, ez eta ere beraien estrategia gatazkan oinarritzen dutenen tresna nahiz alderako nahiz kontra iharduteko izan. Bake kontestu horretan ezinbestekoa da *euskararen normalkuntza sozialerako kontsentsuz edo akordio soziopolitiko zabala definitzea eta gihartzea*.

Akordio honek Euskal Herriko gehiengoaren hizkuntz nahiak eta borondateak beharko lituzke errespetatu eta ordezkatu. Bertan adierazi beharko da noraino joateko prest gauden, nola uztartu nahi ditugun norbanakoen eskubide linguistikoak eta Euskal Herriak bere hizkuntza zaintzeko duen obligazioa. Euskara *behar sozialtzat* onartua izan dadin zein den euskal gizarteak, oro har, hartzeko prest dagoen konpromezu maila. Geure hizkuntzaren normalkuntza prozesu honetan zeintzuk diren gaztelerarekiko eta frantsesarekiko mantendu nahi ditugun harr emanak. Hitz batean esanda, kontsentsu hori beharko du izan gure gizartean euskarari gorde diogun lekuaren ixpilua. Edozein kasutan, gauza bat dago garbi: akordio hori ezin da akordio politikoa soilik izan. Izatekotan, batez ere, gizarte-akordioa izan beharko du. Herritarren arteko akordioa, gizartearen konpromezua administrazioarena baino, norbanakoarena gehiago gizartearena baino. Azkenean, euskaldun bakoitzak hizkuntzarekin hartzen duen konpromezua, alegia.

Hizkuntzaren normalkuntza xede duen estrategia baten bihotza norbanakoa eta gizartea bera behar dute izan derri gorrez, gure kasuan mugarik nagusienak hortxe bertan ditugu eta. Euskararen gaurko egoera ezin daiteke esplika kanpotik jasan dituen zapalkuntza eta baztertze historikoenatik bakar-bakarrik. Euskal hiritar askok eta askok bere hizkuntzarekiko izan duten zabarkeriak biziki lagundu du gauden lekuan orain gu egon gaitezen. Eta hau beste herrialdeetan gauza jakina bada, gure artean zenbait jenderentzat ez da bistako gauza nahiz eta begibista, primerakoa izan.

Euskal herriko hiru esparru politiko-administratiboetan euskararen normalkuntzak duen mugarik nagusiena, etsairik handiena euskaltzale edo euskarazale azaldu eta erdaldun bizitzean datza. Euskal Herriko Elkarte Autonomoan arazoa ez da legea. Honek agintzen duena eta eskaintzen dituen posibilitateak bete eta aprobetxa ezina baizik. Gezurra diote Euskararen Legea nor malkuntzarako muga eta traba dela diotenenk. Muga ez izateaz gain lege hori ezinbestean behar dugun tresna da. Euskararen legeak zer-bait txarrik baldin badu, gure ahultasuna bistaratzen duen neurrian euskaldunon lotsarako erreferentzia izatea da.

Nafarroako Foru Komunitatean egia da “Foru Hobekuntzarako eta Reintegratioarako Legea”k eta “Ley del Vascuence”k ez dituztela Euskararen Legeak betetzen dituen baldintzak betetzen. Hizkuntz nor malkuntzaren ikuspegi batetik, egia da aintzakotzat hartzeko mugak erakusten dituela marko legal horrek, euskara nafar guztien ondare dela printzipio hori hautsi egiten duela eta gainera gizarte bakar bat egituratzeko erraztasunak baino zailtasunak ezartzen dituela. Baina guzti hori esanda gero, Elkarte Autonomoari buruz egindako kontsiderazio guztiak guxtienez egin behar dira nafar gizarteari buruz ere.

Iparraldean kasua lege aldetik bestelakoa da, ez ordea gizarte mailan. Euskarak Hegoaldean lortu duen *status* juridikoa Iparralderako nahiko genuke, alajaina.

Kontsiderazio orokor hauek egin ondoren, uste dut ego-kiago eta modu ulerkorragoan sar gintezkeela antolatzaileek proposaturiko alorrak jorratzera eta horietako bakoitzean Euskadiko Ezkerrak dituen proposamenak aurkeztera.

EUSKARA EUSKADIKO EZKERRAN

Euskadiko Ezkerraren Estatutuetan honako eskubide hauek aitortzen zaizkie afiliatuei, hizkuntzei dagokienean:

- Hizkuntz arrazoiengatik diskriminatua ez izatea.
- Bileretan norberak nahi duen edo gehien menperatzen duen hizkuntza erabiltzea.
- Euskaraz dokumentu eta txostenak aurkeztea eta hizkuntza berean erantzunak jasotzeko eskubidea.
- Barne dokumentazioa euskaraz ere elaboratua izan dadin partiduko organoei exigitzea.

Partiduko estatutuek hau badiote ere, hemen esan behar dut Euskadiko Ezkerran neurri haundi batean erabiltzen den hizkuntza gaztelera dela. Uste dut partiduen politikagintzan hau errealitate bat dela eta umekeria litzatekeela hori ukatu edo estali nahian ibiltzea. Baieztapen honek hitzaldi honen kontestu osoan zer esan nahi du? Partiduak ez gara, eta are gutxiago hizkuntz arazoetan, gizartetik eta bere dinamikatik aparte dauden ente abstraktuak. Gugan errealitateak eragina du eta guk geuk birsortzen dugu errealitatea ia-ia jasotzen dugun modura. Partidu politikoengan, eta horregatik gugan ere, gauzatzen da hizkuntz politikaren arloen nabarmen azaltzen den kontraesan bat: gizarte mailan hiritarren eskubideak berma daitezela Administrazioari exigitzen diogun bezala, ez diogu partiduari bere afiliatuen hizkuntz eskubideekiko bermetasunik exigitzen. Garbi dago errazagoa dela, beste arlo batzuetan bezala, honetan ere Administrazioari eskatzea norberak bere buruarekiko betetzea baino. Hor daude politikagintzaren mugak eta gureak ere horretantxe daude.

Errealitate nagusia hori izan arren, ezin dut ahantzi azken urte hauetan Euskadiko Ezkerraren mailan hizkuntz normalkuntzaren alde hartu diren erabaki eta neurriak. Horrela, Euskadiko Ezkerraren Hirugarrengo Biltzar Nagusian, honako erabaki hau hartu zen gehiengo haundi batez.

“Por otra parte, para una contribución efectiva de Euskadiko Ezkerra a la normalización lingüística en la sociedad vasca conviene que los afiliados bilingües utilicen el euskara como instrumento comunicativo normal y habitual en las tareas participativas del colectivo, y que los

afiliados que desconocen el euskara se esfuercen en su aprendizaje, procurando alcanzar cuando menos un grado de conocimientos suficiente para no dificultar el uso del euskara por parte de los afiliados bilingües”.

Eta Biltzar Nagusi berdineko beste pasarte batean honako hau erabakitzen da.

“Asimismo en coherencia con lo antedicho, se recomienda a los cargos del partido y a los representantes de éste en los Ayuntamientos, en el Parlamento Vasco y en los distintos órganos de gobierno y gestión a hacer un uso progresivamente mayor del euskera en su actividad pública, tanto en sus relaciones con la prensa como en su ámbito específico de actuación, respetando siempre su propia decisión y libertad personal, pero teniendo presente que es objetivo del partido que el euskera, llegue a ser lengua común de sus afiliados”.

Erabaki honen izpirituari jarraituz Euskadiko Ezkerrak bere historian lehendabiziko aldiz hauteskunde batzuetarako erizpide linguistikoak definitu zituen. 1987ko Udal eta Batzar Nagusietako hauteskundetarako hautagaien hizkuntz eskakizuna oinarrizko erizpide bezala kontutan har zedila erabaki zen. Horrela zerrendak egiterakoan erizpide koalitatiboak definitzerakoan zera aipatzen da:

“Se introduce el euskera como criterio de discriminación positiva con el objetivo de lograr que al menos un concejal de cada Ayuntamiento sea euskaldun. Este criterio es imprescindible en pueblos menores de 20.000 habitantes”.

Batzar Nagusietako zerrenda taldeak erabakitzerakoan honako oinarrizko erizpidea ezarriaz:

“Introducción del criterio de discriminación positiva con el objetivo mínimo de un euskaldun por provincia en cada grupo juntero”.

Udal eta Batzar Nagusietako hauteskunde haiek pasa eta gero, konproba ahal izan genuen neurri haundi batez erizpide haiek bete zirela.

Bestalde, Euskal Parlamentuko hauteskundeak dir ela eta, beti izan dugu kontutan hizkuntz erizpidea. Horr ela,

Euskadiko Ezkerrak izan dituen talde parlamentarietan, betidanik parlamentari elebidun aktiboak %50tik gora izan dira, azken legegintzaldian %66ra iritsiz. Datozen hauteskunde hauetarako ere erizpide hori kontutan izanez eta aurrikuspenak betetzen badira, parlamentarien %66 gutxienez euskalduna izango da. Eta euskalduna diodanean, parlamentari lana taiuz eta txukun euskaraz egiteko gai dena esan nahi dut, gaztelaniaz bezain ongi euskaraz ere politika-lanetan iharduteko gai dena. Administrazioako hizkuntz eskakizunen taula err eferentziazat hartuko bagenu, taula horretako 4. hizkuntz eskakizunaren jabe diren parlamentariak, alegia. Hizkuntz eskakizunen baldintza horrekin jarraitzeko asmoa dugu hurrengo udal eta foru hauteskundeetan. Administrazioaren euskalduntzearekin zerikusi haundia dutenez partiduen erabakiek, Euskadiko Ezkerraren borondatea da, bere esku egongo den neurrian, atal elebidunetako arduradun politikotarako edo/eta teknikotarako pertsona elebidunak aukeratzea.

Aldi berean, eta baldin urriaren 28aren ondoren osatuko den Gobernu berriaren partaide bagara, proposatuko dugu legegintza horretan gobernuak egin behar dituen lege-proiektuen kopurutik parte bat euskaraz elaboratua izan dadila jatorriz.

Azkenik, eta hurrengo legegintzaldiaren markuan Euskadiko Ezkerrako talde parlamentariak, beste talde parlamentariari honako akordio hau proposatuko die: talde parlamentariak, eta batez ere parlamentari euskaldunak, konprometi daitezela datorren legegintzaldian Euskal Parlamentuan euskarak gizartean duen presentzia izan dezan gutxienez.

EUSKARA ESKOLAN ETA IRAKASKUNTZAN

Euskararen erabilpena Arauzkotezko Oinarrizko Legeak hiritarrei eskubide linguistikoak aitortzerakoan bere 5.2. artikulua "b" atalean honako hau dio: "ikasketak bi

hizkuntza ofizialetan egiteko eskubidea”. Eta irakas-kuntzaren atalari gagozkiolarik, berriz, beste hau dio 16.1 artikulua: “Unibertsitate ikasketetaraino eman dadin irakaskuntzan, aitak, kuradoreak edo hala egokituz gero ikasleak berak ikasketak egiteko aukeratu ez duen hizkuntza ofiziala erakustea nahitaezkoa izango da”.

Ez dago xedapen hauen garrantziaz jabetzeko luze ihardun beharrik. Bai hiritarrek euskara ezagutzeko duten eskubidearen ikuspegitik baita euskaraz hezteko eta formatzeko eskaintzen duten aukeraren ikuspegitik ere.

Euskararen legea onartu zenetik hona, urrats ederrak eman ditugu Hezkuntz Sistemaren euskalduntzean; zorionez esan daiteke ikastolak gaur jadanik ez daudela bakarrik, eta Hezkuntz Sistemaren euskalduntze lanetan, beste eskolak ere lankide bihurtu direla.

Gaur pozez esan daiteke euskal gizarteak hezkuntzari bestelako baloreez gain beste bat ezarri diola: euskal hiritarrak gutxienez euskal elebidun izan daitezela alegia. Gaur gure artean eraikitzen ari garen Euskadi honetan, elebitasuna ez da bakarrik helburu linguistiko bat, horretaz gain lehen mailako hezkuntz helburu bat da. Hiritarrek gaur euskal gizartean jadanik zenbait eta zenbait alorretan duten formaziozko behar bat da euskal elebiduna izatea. Horregatik, hemendik aurrera, gure bizitzako zenbait esparru nagusitan *euskaldun/ez-euskaldun* zatiketak ez du bakarrik hizkuntz aniztasuna adieraziko, *desberdintasun* egoera bat baizik. Noizbait izan behar eta oraingoan behintzat “berdintasun-aukera”ren printzipioa euskararen alde jarri da.

Testuinguru honetan uler daiteke bakar-bakarrik eredu linguistiko elebidunek -"B" eta "D" hain zuzen- geure artean izan dituzten garapen eta sendotze prozesua.

1983ko ekainaren 11ko Dekretuak diseinaturiko hiru eredu linguistikoek azaltzen duten ezarpen-maila ikustea aski da esandako hitz hauen balioa frogatzeko, ondoko taulan erakusten den arabera.

Eskolaurea

Ikasturtea	82/83	%	90/91	%
A eredia	29991	43.9	17053	29.4
B eredia	9069	27.9	21243	36.6
D eredia	19193	28.2	19720	34
Guztira	68223	100	58016	100

Eskolaurea + O.H.O.

Ikasturtea	82/83	%	90/91	%
A eredia	222744	69	148122	50
B eredia	41270	12.8	74603	25.2
D eredia	58751	18.2	73243	24.8
Guztira	322765	100	295968	100

Interesgarria gerta dakiguke, errealitatea hurbilagotik ikustearren, hiru urteko haurren eskolatze eredia 90/91 azken ikasturtean nolakoa den ondoko taula honetan azaltzen den modura.

Ikasturtea	90/91	%
A eredia	3919	23.95
B eredia	6027	36.85
D eredia	6412	39.20
Guztira	16358	100

Oharra: X ereduko ikasleak (euskarazko klase gabeko ikasleak) kenduta daude. Guztira 3348 dira 90/91 ikasturtean.

Iturria: 82/32 EUSTAT
90/91 Hezkuntza Saila.

Ikus daitekeenez, eskolaurrean jadanik, ikaslegoan en %70 "B" eta "D" ereduetan eskolatzen da, eta aurtengo matrikulari so eginez gero, portzentaia hori %76koa da. Gipuzkoan, hiru urteko ereduaren banaketan "B" eta "D" ereduatarantz garbi erortzen da pisu guztia %94 portzentaiarekin. Guzti honek zera erakusten digu, goraxeago zeharka aipatu dugun antzera: euskal gizarteak belaunaldi berriek euskalduntzeko eta euskaraz hezteko asmo garbia duela eta espektatiba horiek bete daitezzen eskolar engan sinesten duela, erakunde honi ezarri bait dio batez ere hizkuntzaren berreskuratze eta normalkuntzarako eginkizun nagusia.

Ukaezina da eskolak, unitate eta sistema bezala, hizkuntzaren transmisiorako lehen une batean eta geroxeago hizkuntza bera irakasterakoan eta lantzerakoan duen potentzialitatea. Ukaezina den bezala ahalmen horretaz gizarteak duen konbentzimendua. Horrela, euskal eskolari eskatzen diogu derrigorrezko ikasketak bukatzerakoan haur guztiek bi hizkuntza ofizialen ezagutza nahikoa izan behar dutela, edozein delarik ere bertara joan den haurraren egoera linguistikoa.

Hau horrela izanik, badirudi helburu horiek lortzeko, eskolari muga handirik gabeko ahalmena aitortzen zaiola, erakunde bezala oztupo eta trabarik ez balu bezala, inguru soziolinguistikoa bera ere lagungarri izango bailitzaion. Eta hemen aitortu beharrean gaude, eta batez ere euskaltzaleok, hori ez dela horrela, eskola kanpoko eta barneko mugaz inguratuta eta baldintzatuta dagoela.

Eskolak duen mugarik nagusiena Euskal Herriko egoera soziolinguistikoa bera da. Bere helburuak ongi bete ditzan errealitate linguistiko zail batekin egiten du topo eskolak; euskararen irakaskuntza, nahiz erabilpena, guztiz oztopatzeko duen errealitate batekin, alegia.

Ez ziren, ez, txantxetakoak, jaso genuen eskolak berak zekartzan mugak. Erdara hutsean bakarrik funtzionatzeko diseinaturik eta eraturik zegoen eskola-mota jaso genuen

Autonomia Estatutuarekin etorri ziren kompetentzi eta zerbitzuak transferitu zirenean.

Hala ere, esan beharra dago, nahiz eta zailtasunak izan —batez ere sistema berarenak— eskola barneko muga asko eta asko gainditzen ari direla irakaslegoaren eta administralgoaren esfortzuari esker eta nola ez, kanpotik akuilu modura ihardun den gizarte horri esker.

Bistakoa da gizarteak eskolarengan jarri dituen ilusio eta esperantzak mugierazi dutela eskola bera neurri handi batean, eta gainera, gizartea bera ibili den baino abiadura dexente handiagoz gainera. Eta akuilu lan hau eskola beraren euskalduntzerako primeran etorri bada ere, hemen esan beharra dago euskalduntze mailan eskola eta gizartear en artean sortzen ari den tartea, benetan kaltegarria suertatzen ari dela. Eta ez bakarrik normalkuntza linguistiko oso batentzat, eskola beraren emaitzentzat ere bai baizik, Eskolarengan konfidantza jarri duen gizarte batek ezin du gero, bere konformismo eta erosotasunagatik, eskola hori bertan behera utzi.

Lehen aipaturiko datuak adierazten duten modura, eta adierazitako esfortzu horri esker, gure eskolak neurri haundi batez, gaur jadanik, gai dira euskal eskola modura funtzionatzeko eta euskal gizarte bati dagokion eskola izateko. Honek ez du esan nahi mugak, ezinak eta zailtasunak, orain arte egindakoarekin bukatu direnik; hemen esan nahi dena da bide zabalak urratu ditugula jadanik eta horr etan jarraitu behar dela atzera egin gabe.

Testuinguru honetan beharrezkotzat jotzen dut er edu linguistikoetan oinarritutako euskalduntze-sistema aztertzea bere osotasunean, eta eredu bakoitza bere helburu eta emaitzetan.

Azterketa honen derrigorrezko abiapuntua Euskarar en Legea da, bertan aitortzen bait da ikasle orok irakaskuntza nahiz euskaraz nahiz gazteleraz jasotzeko duen eskubidea, aginduz bertan gainera irakaskuntzarako aukeratua izan ez den beste hizkuntza ofizialaren irakaskuntza derrigorrezkoa

izanen dela.

Euskal Herriko Komunitate Autonomoan Hezkuntz Sistemak bere gain hartzen du derrigorrezko irakaskuntza bukatzerakoan ikasle orori bi hizkuntza ofizialen ezagutza nahikoa garantizatzea. Legeak, beraz, edozein delarik ere ikasleen ama eta famili hizkuntza, guztientzat oinarritzko helburu linguistiko bat ezartzen du eta hori lortzeko ardura, batez ere eskola eta Hezkuntz Sistemari ematen dio. Helburu hau eta agindu hau medio direlarik arautzen dira gure Komunitatean Irakaskuntzako Eredu Linguistikoak. Alde batetik, ereduak Hezkuntz Sistema elebidun baten adierazpen anitzak dira; bestalde, berriz, ikasleen hizkuntz eskubideak benetakoak izan daitezen Hezkuntz Sistemak horretarako erabiliko dituen tresnak, bitartekoak dira.

Kontutan izanik legeak ikasle guztientzat oinarritzko ezagutza bat ezartzen duela, garrantzizkoa da, euskararen ikuspegitik behintzat zein den, hain zuzen, ikasle guztiek lortu beharko luketen gutxienezko ezagutza maila hori.

Garrantzitsua da adieraztea, nahiz eta zazpi urte pasa jadanik, ez *aginte politikoen*, ez *aginte akademikoen*, ez dutela definitu zertan den linguistikoki Euskararen Legeak “conocimiento práctico suficiente” bezala bataiatu zuena. Definizioarik ez bada, baina bestalde ereduak arautu badira, bistakoa da oinarritzko ezagutza bezala besteok ulertu behar duguna “A” ereduari Gobernuak bere garaian ezarri zizkion gaitasun eta helburu linguistikoen osatzen dutela. Hau horrela izanik, honako kontsiderazio hauek egin nahi nituzke gorabehera honi buruz.

Euskararen Legeak bi hizkuntzen ezagutza *nahikoa* aldarrikatzen duenean, linguistikoki hiritar aktiboak aldarrikatzen ditu, gizarte elebidun batean integratzeko gaitasunez jantziak alegia. Euskararen legean ez dago hiritarren parte bat elebidun pasibo bihurtzeko izpiriturik, eta are gutxiago, eskolari funtzio hori ezartzeko asmorik. Hau kontutan hartuz eta “A” ereduari ezarri zitzaizkion helburu linguistikoak ikusirik, esan behar dut eredu honen diseinua ez datorrela

bat Euskararen Legeak agintzen duenarekin, eta bere bidez, guztiz aldatu dela “bi hizkuntzen ezagutza nahikoar en” esanahia. Horrela, beste eredu guztietan ikasle elebidun aktiboak lortzeko (nahiz euskaraz nahiz gazteleraz) asmoa dagoenez, “A” ereduaren asmo aktiboa gaztelerarekikoa da, pasibotasunaren lekua euskarari uzten zaiolarik.

Testuinguru honetan “A” ereduaren helburu linguistikoaren desagokitasuna salatu behar da bertako ikasleak diskriminatzen dituelako, ez bait zaie legeak agindutako “ezagutza nahikoarik” garantizatzen, ez eta ere beste ikasleei eskaintzen zaien baldintza berdinek eskaintzen. Eredu honen emaitzak aztertzerakoan azterketa guztiek garbi erakusten dute “ezarritako helburu” horiek lortzeko ere ez duela balio. Eritzi berdinekoak dira irakasle, teknikari eta Administrazio arduradun beraiek ere, nahiz eta azken hauek jendaurrean hori ezin aitortu. Frakaso honen adierazgarririk nabarmenena euskal gizartean eredu honek duen oihartzun eskasa da, azken datuek erakusten duten modura.

Hezkuntz munduan gauza jakina da eredu honekin jarraitzea, egun dagoen baldintzetan, ikasleen arteko desberdintasunarekin jarraitzea dela eta luzarora desberdintasun linguistiko hori bera diskriminazio sozial, ekonomiko eta abarreko iturri izango dela.

Kontutan hartzen badugu, lehen esan bezala, eredu linguistiko guztiek *gutxienezko ezagutza bat* lortu behar dutela eta hiritarrei aukeran jartzen zaiena ez dela gutxienezko maila diferenteak euskalduntzeko estrategia eta intentsitate diferenteak baizik, laster ohartuko gara “A” ereduak ez dituela gutxienezko helburu horiek lortzen eta, beraz, aukeratzen duenari *iruzur* egiten diogula.

Bestalde, aipamen berezia merezi du “A” eta “B” ereduaren arteko diferentziak. Kontutan izanik, biak jatorriz eraldunak diren haurrak eskolatzeko pentsatuta daudela ikusirik, nahiz bata nahiz bestea ingurune soziolinguistiko eta kultural berdintsuetan kokatu direla, eta are gehiago, bata gora doan neurrian hantxe bertan bestea doala behera,

onartezina da ikasle erdaldunak bi eredu diferenteetan eta eskolatze baldintza desberdinetan banatzea. Hizkuntza-*rekiko* –kasu honetan euskararekiko– behar berdinak –oro har– agertzen dituzten ikasleei gutxienezko helburu linguistiko diferenteak –mamia gainera diferentea– ezartzea diskriminatzailea eta desberdintasun sortzaile dela deritzot.

Gaurko euskalduntze sistema hau helburu linguistikoaren arabera antolatu ordez, ereduaren arabera egituratzen da jendetza-eskolarraren segmentazio arriskutsu bat sortaraziz. Sistema honen bidez ereduak bitarteko eta tresna izatetik helburu izatera pasatu dira, eta horrek eredu bakoitzaren helburu linguistikoaren eta irakaskuntza baldintzen estankamendua ekarri du. Ereduak ez dira bakarrik bereizten helburuen diseinuan, baita ere irakaslearen ezaugarrietan. Jadanik esan dezakegu ez dugula “euskal irakaskuntzarako irakaslea”, “A” ereduak, “B” ereduak eta “D” ereduak ditugula baizik.

Erizpide pedagogiko guztien kontra, guzti honek ezinezkoa egiten du ikaskuntza estrategia batetik beste batera pasatzea, metodo batzuetatik beste batzuetara. Azkenean, ezinezkoa egiten du helburu linguistiko batzuetatik trinkoagoak diren beste batzuetara pasatzea.

EUSKALDUNTZE-SISTEMA BERRI BATERAKO KONTSIDERAZIOAK

Zazpi-zortzi urtez aplikatu ondoren eta ikusirik praktikan hiru ereduaren oinarrituriko euskalduntze-sistema honek erakutsi dituen mugak eta arazoak, ikusirik bestalde "A" ereduak bere emaitzen arabera porrot egin duela eta irakaslearen egoera linguistikoa gaur askoz ere hobea dela kontutan hartuz, uste dut une egokia dela beste erizpide batzuetan oinarritzen den euskalduntze-sistema bat aurreratzeko eta nere kasuan proposatzeko.

Honako hauek dira proposamen berri horren etarako erizpide nagusiak.

Lehen kontsiderazioa: ikasle euskaldunak eta ikasle ez-euskaldunak euskararekiko behar zeharo difer enteak dituzte. Hori horrela izanik eta kontutan hartuz eskolak bie ahalik eta hobekien erantzun behar diela, uste dut ikaskuntzarako eta irakaskuntzarako estrategia on bat osatzeko kriteriorik baliagarriena, orientatzaileena ama eta/edo famili hizkuntzarena dela. Zentzu horretan, uste dut, hezkuntz sistemak batez ere bi estrategia nagusi horiek eskaini behar dituela eta lehen urteetan ama/famili hizkuntzaren arabera sorturiko diferentzia linguistiko hori progresiboki superaturik behar duela gelditu zentruko proiektuan jaso behar diren integratiorako erizpide eta aurrikuspenen arabera.

Bigarren kontsiderazioa: eskolaren autonomia aldarrikatzen ari garen une honetan, uste dut zentru bakoitzak bere hezkuntz proiektua elaboratzeko, onartzeko eta praktikara eramateko ahalmena behar duela izan. Esan beharrik ez dago hezkuntz proiektu horretan sartzen dudala ikastetxe horrek duen euskalduntze proiektu bera er e. Beraz, ikastetxe bakoitzari bere oferta linguistikoa egiteko aukera ematen zaio. Hori bai, errespetatu behar dir en oinarrizko eskubide eta erizpideak errespetatuz.

Bi kontsiderazio hauen arabera esan daiteke euskalduntze- sistema berria bi koordinada hauen aritik eratuko litzatekeela:

a. Hezkuntz eskaintzaren bereizketarako erizpide nagusia ikasleen jatorri linguistikoa izango da. Hori dela, gehienez ere, bi talde ditugu.

b. Hezkuntz eskaintzaren dibertsifikazioa zentru bakoitzak atenditu behar duen komunitatearentzat egiten duen eskaintza egokienaren arabera emanen da. Oferta horri kontutan hartu beharko ditu bere esparru territorialerako bere kasuan ezarri daitezkeen programazio erizpideak.

Koordinada hauek markaturiko esparruan, eta kontutan izanik zein den bere ohizko komunitatea, ikastetxeak bere euskalduntze-proiektua elaboratzen du, gutxienezko helbu-

ru linguistiko eta amankomunetik hasi eta programa trinkoagotara pasatuz, guztia kontinuon bat balitz bezala.

Hirugarren kontsiderazioa: gorago aipatu bezala, bi estrategia nagusi izango dira ikastetxeetako euskalduntze-proiektuan: ama/famili hizkuntza euskara ala gaztelera dutenena, alegia. Garbi utzi behar da jatorri linguistikoak alde batera utziz, ikasle guztientzat oinarritzko helburu linguistiko berdinak izango direla eta horietan gaitasuna erakutsi beharko dutela derrigorrezko irakaskuntza maila pasatzerakoan. Administrazioari legokioke helburu hauen definizio eta zehaztapen lana.

Bestalde, hezkuntz eta euskalduntze-proiektuan bertan adierazi beharko litzateke noiz eta nola ematen den zentru horretan ikasleen integrazioa.

Laugarren kontsiderazioa: Hezkuntz Sistema elebidun bati, uste dut, irakasle elebiduna dagokiola, eta ondorioz, gizarteak, administrazioak eta azken batean zentru bakoitzak bere baitan lanean diharduten irakasle guztien euskalduntzea onartu behar dutela helburu bezala.

Nire ustez horrek zera esan nahi du batez ere:

1. Ikastetxe bakoitzari bere hezkuntz proiektua eta ondorioz euskalduntzearena elaboratzeko ahalmena aitortu diogunez, irakasle euskaldunen plantila-beharrak definitzeko ere gaitasuna aitortzen diogula.

2. Hezkuntz Administrazioak dagoen irakaslegoa modu egoki eta eraginkor batez euskalduntzeko bideak jarri beharko dituela.

3. Herri-ikastetxeetako irakasleei gagozkielarik batez ere, baina ez beraiei bakarrik, euskalduntzea ezinezkoa suertatzen den profesionalen etorkizun profesionala sindikatoekin batera Administrazioak argitu beharko duela.

4. Zentruko hezkuntz proiektuak dioenari jarraitu eta bertan adierazten diren beharren arabera ikastetxe bakoitzak bere plantilen euskalduntze-prozesua planifikatu

beharko duela.

Bostgarren kontsiderazioa: normalizaturiko Hezkuntz Sistema elebidun baten helbururik egokiena zera litzateke: irakasle oro gutxienez gai izan dadila irakaskuntza bi hizkuntza ofizialetan emateko. Hori beharko luke egoera horretan definitu beharko litzatekeen “hizkuntz eskakizuna”.

Edozein kasutan, eta gure egoera ez dela hori ahantzi gabe, kontutan hartuz hezkuntz sisteman bertan irakaslegoaren parte handi bat helburu horretatik urrun dagoela oraindik, honako bi hizkuntz eskakizunak ezartzen ditugu datorren hamarkadarako.

a. Euskaraz irakasteko gai izango den irakaslea. Hizkuntz eskakizun honetan sartzen dira eskolaurr eko irakasle oro, hezkuntz proiektuaren arabera irakaskuntza euskaraz eman behar duten irakasleak eta euskara irakasten dutenak.

b. Oinarrizko ezagutzaren eskakizuna. Sail honetan sartuko lirateke irakaskuntza batez ere beste hizkuntza batetan ematen duten irakasleak eta euskara ikasleekin, irakasleekin eta gurasoekin, elkarrizketa mailan gutxienez, iharduteko gai izango direnak.

Gure ustetan, erizpide hauen arabera edo hauek kontutan hartuz definitu beharko lituzke Administrazioak irakaskuntzako hizkuntz eskakizunak. Ildo berean Euskal Herriko funtzio publiko dozenteko gorputzak beharko lituzke arautu.

EUSKARA ADMINISTRAZIOAN

Azaroaren 24ko 10/1982ko Euskararen Legeak honako eskubide hau aitortzen die euskal herritar guztiei: “Arduralaritzarekin eta Autonomi Elkartean kokatutako edozein Ihardute-Sail edo Erakunderekin harremanak hitzez eta/edo idatziz euskaraz edo gaztelaniaz izateko eskubidea”,

ondoren, seigarren artikuluan, bakoitzak aukeratutako hizkuntzan atenditua izateko duen eskubidea eranstean delarik.

Aipatu artikulua hauen garrantzia azpimarratzea komeni da, zeren eta, alde batetik, hiritar guztiak bait dira hizkuntz eskubide mailan legez babestua eta, bestalde, botere publikoari ezartzen zaio eskubide horiek benetakoak izan daitezela bermatze lanetako erantzukizuna. Uste dut eskubide-erantzukizun joku banaketa hori guztiz zuzena dela, eta gainera, normalkuntzaren ikuspegitik zeharo egokia. Ez dut uste gure hizkuntza normaltzeko beste sistema demokratikoagorik, ez eta egokiagorik, esku artean dugunik.

Jokurako marko honetan, eta eskubide horiek benetakoak izan daitezela, azken urte hauetan legegintz-mailan eman diren urratsak guztiz interesgarritzat jotzen ditugu, nahiz eta horretan denbora errazegi utzi pasatzen. Urrats horien artean aipatzekoak dira 1986ko 250 Dekretua, 1989ko uztailaren 6ko Euskal Funtzio Publikoari buruzko legea eta azken batean 1989ko urriaren 17ko 224 Dekretua, prozesu guzti honetan Euskal Parlamentuak Euskal Herriko Autonomi Elkarteko Herri-Arduralaritzetan Euskarar en Erabilera Normaltzeko onarturiko Legez Besteko Proposamena ahaztu gabe.

Arau guzti hauen bidez jorratu diren ildoak honako hauek dira:

- Administratuen hizkuntz eskubideak: administrazioarekiko harremanak euskaraz izateko hiritarrei aitortzen zaien eskubidea bermatuz.
- Administrazioko langileen hizkuntz eskubideak: langileek duten euskaraz lan egiteko eskubidea bermatuz.
- Administrazioaren beraren hizkuntz eskubideak: administrazioari aitortzen zaion euskaraz funtzionatzeko eskubidea garatuz, euskara zerbitzu eta lan-hizkuntzat hartzen delarik.

Eta komeni da, eztabaida guzti honetan izan duen garrantziagatik, diseinu honen oinarriko unitateari buruz hiru

hitz esatea, hizkuntz eskakizun edo perfilari buruz, alegia:

- Euskal Funtzio Publikoaren Legean adierazten den modura hizkuntz eskakizunak lanpostu bat betetzeko eta hor lan egiteko beharrezko diren euskarazko hizkuntz gaitasun mailak zehaztuko ditu.

- Bigarren, Administrazioetan dauden lanpostuetako bakoitzak bere hizkuntz eskakizuna jarria izango du.

- Eta hirugarren, hizkuntz eskakizuna aginduzko izaten hasten den egunetik aurrera, lanpostu bakoitzera iritsi eta hori betetzeko, ezinbestekoa izango da hizkuntz eskakizuna betetzea. Aginduzkoa ez den bitartean meritu bezala kontsideratuz euskararen ezagutza.

Guzti honek eta lehen aipaturiko hiru esparruetan emandako arauak osatzen dute, nere ustez, Administrazio elebidun baten diseinu eta egitura. Diseinu honetan bi erizpide izan dira kontutan: bata, elebitasunaren exigentzia ez dago bakarrik Administrazioan oro har, lanpostu bakoitzean ere bai baizik. Bestea, progresibitatearena. Egoera sozio-linguistikoa eta gizarte beraren aurrera egiteko borondatea izanik, progresibitate hau definitzerakoan erabiliko den neurri bakarra.

Uste dut hemen aipaturiko arau multzo honek Euskararen Legearen 14. artikulua interpretazio juridiko eta politiko interesgarri bat suposatzen duela eta hizkuntz normalkuntzaren ikuspuntutik, berriz, guztiz positiboa dela.

Jarriak dira, dagoeneko, legeak aitortzen dizkigun eskubideak eta helburuak betetzeko funtsezko oinarriak. Horien arabera Administrazio langileen hizkuntz gaitasunak hobetuko dira, pertsonala eta funtzioa bera euskaldunduko dira, baina horrezaz gain, badugu beste erronka bat: euskaldundutako funtzio hori eraginkorra izango al da? Erabiliko al da, gizarteak berak ibil eraziko ote du? Nire ustez, hemendik aurrera, euskalduntzea aherentzi gabe, euskararen erabilera berma dezaketenez neurriez gehiago pentsatu beharrean gaude.

Hori dela eta, uste dut, Administrazioaren arloan hiru sail nagusi hauetan bana daitezkeela esku artean ditugun proposamenak:

ADMINISTRAZIOKO LANGILEEN HIZKUNTZ TREBAKUNTZA

- 1989ko urriaren 17ko 224 Dekretuaren ildotik datozen hizkuntz eskakizunak betetzeko plangintzaren jarraipen-sistema egokia antolatu beharko litzateke: HPINren zuzendaritzapean, HAEE, HABE, Jaurlaritzaren Sail ezberdinak, Foru Diputazioenak, EUDEL eta Udaletako euskara-zerbitzuak koordinatuko lituzke proposatzen den organo tekniko honek. Aipatu organo honek, besteak beste, administrazio-gune ezberdinetan erabiltzen diren lanabesak beharko lituzke egokitu.

- Plangintzaren lehen bost urteotan, hizkuntz eskakizunak egun jakin batean bete behar diren kasuan, administrazio-ko langileen prestakuntzarako programa egokiak antolatzeaz at, gainontzeko administrazio-langileei ere euskalduntze-alfabetatzerako eskaintza zabala zuzendu beharko litzateke.

EUSKARAREN ERABILERAREN NORMALKUNTZA ADMINISTRAZIOAN

Nola garantiza genezake presentzia hori, nondik bultzatzen genezake erabilera hori? Nola sortu, azken finean, euskararen eskaera Administrazioaren alorrean? Hona hemen geure buruari egin beharko dizkiogun galderak.

Salbuespenak salbuespen, uste dut neurri handi batean demanda hori ez dela herritarrengandik oraindik iritsiko. Beraz, argi dago demanda hori administrazio-ko hainbat arlo edo zonaldeetan sortarazi behar dugula, horretarako erabakiak hartuz eta baliabideak jarriz.

Ildo honi jarraiki, euskararen erabilpenerako elkar-guneak edo elkarloturak sortu behar dira, berriki Arrasaten

Udalaren eta hainbat erakunderen artean jarritako bidea da sail honetan eredia. Eredu den bezala duela bi urte Andoaingo Udalak berarekin harremana euskaraz eduki nahi duten herritarren errolda osatzeko egindako lana eta berorren aplikazioa. Honelakoak ugaltu behar dira Administrazioan ere, bere baitan, nahiz inguruan.

Honela Administrazioarekiko harremanak euskaraz soilik eduki nahi dituzten hiritar zein zuzenbide pribatuko pertsona juridikoak zeintzuk izan daitezkeen jakitea egin beharrekiko lana da. Hala eskatzen duten hiritar zein pertsona juridikoei administrazioa euskaraz soilik zuzendu beharko litzaiekeelarik. Ikuspegi honetatik bideratu beharko lirateke elkarrekin euskara hutsean ihardun nahi duten Administrazioak.

Edozein kasutan, eta kontsiderazio orokor modura, honako hau jarriko nuke Administrazioan euskararen erabilpenaren inguruan: 1989ko Urriaren 17ko 224 Dekretuak Administrazio bakoitzari ezartzen dizkion indizeak baino askoz garrantzitsuagoa dela 1986ko 250 Dekr etuak bakoitzari jartzen dizkion helburu mailakatuak betetzea. Indizeak inportanteak dira, baina batez ere, helburuak betetzera zuzenduta daudenean.

Horrela 250 Dekretuak ezarritako helburu mailakatuetariko 2.etik 5.era bete behar dituzten tokian-tokiko administrazioen arteko harremanak, eta hauek Autonomi Administrazioarekin eta Foru Administrazioarekin dituztenak, progresiboki euskara hutsean izan daitezen ahaleginak egin beharko lirateke.

Administrazio-atal elebidunetan euskararen erabilera bermatu ahal izateko, derrigorrezko hizkuntz eskakizunak administrazio atal elebidun horietan euskaldun kopuru nahikoa ziurtatzeko erabiltzea guztiz kontutan hartu beharreko erizpidea da. Eta ondorioz, hizkuntz eskakizun horiek administrazio-atal guztietan banatu ordez, euskaraz funtzionatuko duten atal elebidunetan jartzea hobetsi beharko litzateke.

Administrazio-atal elebidunetako buruak, teknikoak nahiz politikoak, euskaldunak izatea beharrezkoa da euskarazko iharduna oztopatu nahi ez bada.

GIZARTE ADOSTASUNERAKO BIDEA

Dagoeneko indarrean dauden lege araudiak eta hemen bertan proposatzen diren neurriak besteak beste mamitu ahal izateko. Euskal Legebiltzarraren babes politikoa izango lukeen *Euskararen Erabilpenaren Nor malkuntzarako Autonomi Ituna* elaboratuko lukeen Batzorde Berezi bat sortu beharko litzateke, hitzaldi honen hasieran aipaturiko kontsentsu soziopolitiko hori gorpuzteko.

EUSKARA KOMUNIKABIDEETAN

Euskararen Legeak bere 5.2 artikuluan hiritar guztiei “aldizkariak, irrati eta telebista eta beste adierazpideetako emankizunak euskeraz jasotzeko eskubidea” aitortzen die. Legearen 22. artikuluan eskubide hori gehiago zehazten da hiritar guztiek informazioa euskaraz nahiz gazteleraz jasotzeko eskubidea dutela aldarrikatzen denean, eta horretarako, Gobernuari agintzen zaionean, euskararen presentzia komunikabideetan ugal dadin har ditzala neurriak, beti ere kontutan hartuz joera bi hizkuntza ofizialen erabilerara progresiboki berdintsua izatera iristea dela. Eta ondoren eransten denean, egoera berdintsu horretara iristeko bidea Elkarte Autonomoko Komunikabideetan euskararen erabilerari lehentasuna ematean datzala.

Horrekin batera esan behar da Autonomia Estatutuak bere 19.3 artikuluan Euskal Herriaren esku uzten duela bere komunikabide propioak sortzeko eta err egulatzeko ahalmena.

Zortzi urte pasa ondoren, honako diagnostiko hau egin daitekeela uste dut: komunikabide pribatuen munduari

dagokionez -batez ere irratia eta prentsa- garbi esan daiteke -salbuespen batzuk kontutan izanik- euskararen presentzia hutsaren parekoa dela. Titularitate publikoa dutenen artean, berriz, Euskal Telebista eta Euskadi Irratia azpimarratu behar ditugu, zeren eta bi erakunde hauek bait dira gaur egun hiritarrak informazioa euskaraz jasotzeko duen eskubidea bermatzen duten bakarrak. Aparteko aipamena merezi dute Telebista espainiarrak eta *Radio Nacionalek*, zeren eta erakunde publikoak izanik, Komunitate Autonomoko hiritarren eskubide linguistikoak ukatuz bait dabilta eguna joan eta eguna etorri.

Errealitate honen aurrean gogoeta hauek egin nahi nituzke:

1. Euskaldunok informazioa euskaraz jasotzeko dugun eskubidea neurri batean bermaturik dagoela Euskal Irrati Telebistak beren emankizunak euskaraz ematen dituen neurrian. Informazio idatziaren munduan hutsune nabarmen bat dagoela eta bera ez dela bete, ez ekimen sozialeko ez ekimen publikoko inongo inizatibarekin. Honek ez du esan nahi *Argiaren* kasua ahazten dugunik, ezta ere arlo honetan egin eta esan diren beste pausotxo batzuk. Bakar bakarrik esan nahi dena da esparru hau ez dela serio hartu.

2. Zortzi urte hauek erakusten dute Euskararen Legeak euskal hiritarrei aitortzen dizkien eskubideak ber matzeko gizarte zibilean ez dagoela baldintzarik, ezta ere neurri handi batean borondaterik. Eguneroko informazioari (zentzu zabalenean harturik) gagozkiolarik geure artean ditugun komunikabideetako entr epresak (abertzaleak nahiz ez-abertzaleak) ez dute beren gain hartu giza komunikabideekiko Euskararen Legeak moralki beder en agintzen duena. Ildo horretan esan behar da, baita er e, entpresa hauekiko ez dela gobernuaren partetik inongo hizkuntz normalkuntzarako politikarik izan.

3. Guzti honek, aldi berean, zera frogatzen du: komunikabideen munduan euskararen presentzia bertako eskaintza publikoa mugatzen dela eta oferta sozial eta pribatuak duen lekua hutsaren parekoa dela.

4. Eredu honek hiritarren eskubideak ase edo bete badi-tzake ere, uste dut hizkuntz normalkuntzaren ikuspuntutik ez dela oso egokia, zeren eta normalkuntzarako prozesuak ez bait du bertako oferta publikoa ez den oferta pribatuetan arrastorik uzten.

5. Uste dut ekimen pribatu edo sozialeko komuni-kabideek isladatzen duten errealitatea, neurri handi batean, euskal gizarte beraren errealitatea dela eta hau asko alda-tzen ez den bitartean beraiek ere ez dutela aldatuko hizkun-tzaren ikuspuntutik behintzat. Komunikabide hauen erosle edo kontsumatzaile kopuru handi batentzat euskara eskubi-de bat izatetik beraien behar sozial eta kultural bat izatera pasatzen denean, orduan ziur aski emango da komunika-bide hauetan normaltasunez normalkuntzarako prozesua.

PROPOSATZEN DIREN NEURRIAK

Euskadiko Ezkerraren ustetan komunikabide mailan hizkuntz normalkuntzarako politikak honako erizpide hauek beharko lituzke kontutan izan:

a. Gure gizartean ditugun komunikabide oferta guztiak kontutan hartuz, Gobernuak medio guztiekin adostasunean euskararen presentziari buruzko programazio bateratu bat beharko luke bultzatu.

b. Gure gizartean ditugun komunikabideak euskaldun-tzeko politika egin beharko luke datorren hauteskundeen ondoren sorturiko Gobernuak. Horretarako hizkuntz norma-lkuntza helburutzat harturik, entrepresa hauekin Gobernuak akordioak sinatu beharko lituzke: kazetarien euskalduntzea, euskararen presentziaren konpromezua, laguntza ekonomikoa, e.a. izango direlarik akordio horren puntuetako batzuk.

c. Euskal hiritarren hizkuntz eskubideak edozein kasu-tan bete behar direlarik, eta egindako diagnostikoan ikusi den bezala, ekimen pribatuak, gaurkoz behintzat, eginkizun hori beste esku batzuetan utzi duela argi dago bertako

komunikabide publikoei dagokiela eskubide horien benetako balioa egiaztatzea Euskal Herrian.

d. Edozein kasutan eta hizkuntz nor malkuntzaren ikuspuntutik begiraturik esan behar da, ekimen pribatuko komunikabideetan eta titularitate publikoa dutenen artean ez dela inkompatibilitate linguistikorik planteatu behar. Aitzitik, uste dut batak eta besteak osagarri behar dutela izan. Hain zuzen ere, osagarritasun hori lortzean datza Gobernuaren interbentzioaren justifikaziorik nagusiena.

Erizpide hauek kontutan izanik, honako pr oposamen hauek egiten ditugu:

Telebista

Kontutan izanik ETB -lehen eta bigarren katea- eta Tele Norte ditugula; kontutan izanik, baita ere, Euskal Telebista sortzearen arrazoirik nagusiena euskara sustatzea izan zela, honako helburu eta neurri mailakatu hauek pr oposatzen ditugu, beti ere hezkuntz nor malkuntzaren ikuspegitik, onenak direla pentsatuz.

1. Estatu eta Komunitate Autonomoaren artean akordio bat landu beharko litzateke Euskal Herrian T elebistaren esparruan diseinu amankomuna egon dadin.

2. Diseinu amankomun horretan, Euskararen Legeak hiritarrei telebista-emanaldiak eta informazioa euskaraz jasotzeko aitortzen dien eskubidea bermaturik gelditu beharko litzateke. Beraz, uste dugu Euskal Telebistak, batez ere, euskaraz ihardun behar duela, eta pr ogramazio amankomun horretan, Tele Nortek eta Euskal Telebistaren bigarren kateak programazio bakar eta osagarri bati beharko lioketela erantzun. Programazio horretan beharko litzateke ikusi zein den euskararen funtzioa.

3. Aurreko bi puntuetan aipatu akordioa ez denez erraza lortzen, jakinda dakigun bezala bi telebistak elkarri mutur joka dabiltzala, uste dut komeni dela Euskal T elebistan lehen kateari lehentasun osoa ematea, bigarrengo katearen

programazioa informazioari eta bertako behar kulturaleri atxikitzea. Tele Norteri dagokionez, neurriak hartu beharko lirateke informazio-emanaldietan euskarak bere lekua izan dezan, progresiboki Espainiako Telebista Euskal Herrian Telebista elebidun batean bihur dadin.

Irratiak

Puntu honen hasieran egindako kontsiderazio berberak kontutan hartuz, irrati ofertari buruz honako puntu hauek aurreratuko ditut.

1. Telebistari buruz aipaturiko Estatu eta Komunitate Autonomoaren arteko akordio-behar berdina somatzen da irrati mailan; hau da, Euskadi Irratia eta *Radio Nacional de España* erakundeei dagokiena alegia.

2. Diseinu amankomun horretan Euskararen Legeak hiritarrei irrati emanaldiak eta informazioa euskaraz jasotzeko eskubidea bermaturik gelditu beharko litzateke. Beraz, aitortzen dien uste dugu Euskadi Irratiak batez ere euskaraz ihardun behar duela.

Programazio amankomun horretan *Radio Nacionaleko*, *Radio 4*, *Radio 5* eta *Euskadi Irratiko*, *Radio Euskadi* eta *Radio Vitoriak* programazio bakar eta osagarri bati erantzun beharko lieketela uste dut. Programazio horretan zein den euskararen funtzioa ikusi beharko litzateke.

3. Aurreko bi puntuetan aipatu akordioa ez denez erraza lortzen, beharrezkotzat jotzen dut Euskadi Irratiari lehentasun osoa eman beharra, Radio Euskadi eta Radio Vitoria informazio, eztabaida eta kultur emanaldietara mugatuz.

Radio Nacionaleko, *Radio 4* eta *Radio 5*ri dagokienez, neurriak hartu beharko lirateke, progresiboki irrati elebidun bihur daitezen.

4. Irrati pribatuei dagokienez hasierako erizpideetan aipatu bezala, asmoa zera litzateke: progresiboki komunikabide elebidun bihurtzea. Horretarako eta “a”

atalean aipaturiko “programazio bateratua”ren arabera Gobernuak irrati bakoitzarekin egin beharko lituzke horren kunplimendurako akordioak.

Prensa Idatzia

Komunikabide-sailaren balorapenean esan bezala, prentsa idatziaren esparrua izan da urte hauetan gutxien jorratu dena. Alde batetik merkatuan egunero ditugunak ez dutelako hiritarren informazio-eskubideen ikuspegitik, ezta ere hizkuntz normalkuntzarenetik, aurrepauso handirik eman. Bestetik, Gobernuak ez duelako gai hau iaz arte serio hartu. Ez du gaztelerazko komunikabideekiko politikarik izan eta euskal egunkari proiektuaren proiektuan erabat berandu eta geldo ibili da.

Hemen gogora ekarri nahi dut Euskal Herriko 1988ko Aurrekontu Orokorretan jadanik, talde parlamentari guztien botuekin euskal egunkariari buruz irekitako partida bat. Partida horren izenburua honakoa zen: “*Estudio para creación y puesta en funcionamiento de un periódico en euskera*”, eta bere zioetan hau zioen:

“Realización del estudio sobre el modelo de periódico, estudio de mercado, infraestructura precisa, así como de las fórmulas jurídicas y de gestión. Los grupos parlamentarios firmantes de la enmienda instan al Gobierno a que remita a esta cámara el borrador del proyecto de disposición de su creación y regulación a fin de que se cuente con el máximo respaldo parlamentario”.

Zuzenketa hau posible egin zuen proposamena Euskadiko Ezkerrako talde parlamentariak aurkeztu zuen.

Bi urte geroago, eta kontutan hartuz gizarteko eta politikagintzako zenbait sektoretan euskal egunkariari buruz dagoen eztabaida, uste dut gaur zuzenketa hark orduan baino balio sozial eta politiko handiagoa duela.

Orduan bezala, Euskadiko Ezkerra euskal egunkari baten alde azaltzen da. Uste dugu, bai hizkuntz eskubideen

ikuspegitik, bai hizkuntz nor malkuntzarenetik, hamaika arrazoi badaudela egunkari baten proiektua bultzatzeko. Garbi dugu, baita ere, proiektu hori, gaurkoz behintzat, bakarra behar duela izan eta ezin gaitezkeela proiektu diferenteen arteko muturjokan ibili. Indarrak eta baliabideak batzeko garaia da eta ez elkar ahultzen ibiltzeko. Dударik ez dugu egunkari horrek ahalik eta kontsentsu handi eta sendoena behar duela izan, baina baita ere demokratikoa eta pluralista. Eta batez ere kalitatezkoa, profesionaldua.

Irakurlego-merkatuak ikusirik, publizitate joerak ere bai eta beste zenbait aspektu kontutan izanik, ez dago inongo dudarik egunkari horren ohizko diru iturri nagusia diru publikoarena izango dela esateko. Baldintza horietan, beste zenbait arlotan defenditzen den bezala, garbi dago egunkari hori sortzeko erabakia politikoa dela eta bera hartzeko lekua erakundeen lekua dela. Diru publikoen erabakia eta kontrola ematen den lekua hain zuzen.

Horregatik Euskadiko Ezkerrak bultzatzen duen egunkari-proiektuak ez du bakarrik erakundeetatik diruaren laguntza bilatzen, babes eta erabaki politikoa ere bai baizik. Beraien konpromezua, alegia. Honek ez du esan nahi egunkari-proiektu batekin konprometitzeko prest dauden zenbait gizarte sektoreri ateak ixten zaizkionik. Ez da gutxiago ere. Badira formula mistoak, badira izaera publikoa bermatuz gizarteari ateak zabaltzen dizkioten formula juridikoak. Egunkariaren etorkizunean pentsatzen ari bagara behintzat, ez dago arrazoirik bi proiektuekin bat ez egiteko. Beste arrazoi batzuk baldin badaude tartean, eta baleude ere, ziur nago zilegiak liratekeela, orduan jaun-andr eok, proiektua horien arabera defenditu behar da, ez guztion interesa arrazoibide harturik.